

Pekka Tarkka näkyy sanoneen, että hän arvostaa enemmän tieteellisiä kuin tieteellisiä elämäkertoja. Yllättävää. Hänen oma kirjammuttinsa Pentti Saarikosken 26 ensimmäisestä elinvuodesta kallistuu ainakin sovinnaisin kriteerein enemmän tieteellisyyden kuin tieteellisuuden puolelle.

Sovinnaisena mutta järkevänä mittapuuna pidän sitä, että tekijä pyrkii tietynlaiseen kattavuuteen, täyteläiseen kokonaiskuvaan, niin mahdoton kuin se tavoitteena pohjimmiltaan onkin. Toisin sanoen hän ei valikoi kuvattavaksi vain sitä, mikä häntä nuorena Saarikoskessa sattuu eniten kiinnostamaan. Niin ikään Tarkka ensisijaisesti kuvaa ja toissijaisesti tulkitsee, mutta ei tyrkytä mielipiteitään eikä kannanottojaan. Hän jättää paljolti lukijan arvioitavaksi, onko Saarikosken poliittisia näkemyksiä myös oman aikansa puitteissa pidettävä jotenkin ”epäkypsinä” tai ”lapsellisenä” – huonoja sanoja, siksi sitaattit – ja mitä hänen elämäntavastaan on ajateltava; kirjoittaja itse ei moralisoi.

Dokumentoidessaan kirjallisten lähteiden ja haastattelujen avulla nuoren Saarikosken elämän Tarkka on tehnyt jättä läistyön. Siksi hänen opukselleen on paljon suurempi vahinko kuin Riitta Uosukaisen Liehuvulle liekinvarrelle, että vulgaari julkisuus on lukenut sitä perin värityneiden silmälasien läpi: poiminut siitä nimettyjen ja nimeämättömien henkilöiden välisiä seksuaaliakteja,

jotka ovat murto-osa Tarkan kirjan sisällöstä.

*

On sovinnaista puhua myös myyttien murskaamisesta, mutta teen sen silti. Niin kuin Saarikoski itse halusi jo yhden kokoelmansa nimessä kertoa, mitä ”tapahtuu todella”, Tarkka puolestaan haluaa tehdä selväksi, mitä Saarikoskelle ”tapautui todella”. Ehkä sosiologisessa yhteisössä hyvin toimivan elämäkerran on oltava vähän niin kuin uutisen yhden teorian mukaan: sen on sisällettävä sekä jotakin tuttua että jotakin uutta ja yllättävää.

Ensimmäinen Tarkan upoksiin ampumista myyteistä on triviaalein. Julkisestikin on kerrottu monet kerrat, miten poika-Saarikoski oli kova urheilija: hän voitti koulunsa kilpailuissa korkeushypyn huikella tuloksella, jota tosin kukaan ei tiedä, ja hän laski humalapäissään palttoo päällä Lahden suurmäen pysyen pysyissä ja jääden henkiin. Kuten olisi pitänyt arvata, kummassakaan väitteessä ei Tarkan mukaan ole mitään perää. Laihuutensa ja heikkoutensa vuoksi Saarikoski vapautettiin kutsunnassa armeijasta, mutta sitä ennen hänessä toisaalta oli ehtinyt olla hiven liikunnallisuutta: hän oli tehnyt pitkiä polkupyöräretkiä ja voittanut kaikki luokkatoverinsa tuhannen metrin juoksussa. Usko kaamme edes tämä.

Hyppääjämyyttiäkin tunnetumpi on näkemys nuoresta Saarikoskesta kieli”nerona”.

Toisin kuin Tarkka panee aina sanan nero sitaatteihin, vaikka myönnän, että myös neroja ilman sitaatteja saattaa olla olemassa. Kunnan dokumentaarikkona Tarkka kertoo 16-vuotiaan Saarikosken ylioppilaskirjoitusten tulokset, jotka kieliaineiden osalta olivat seuraavat: äidinkieli ja latina laudatur, ruotsi ja lyhyt saksa cum laude approbatur sekä ylimääräinen englanti improbatur, jota todistuksessa ei mainita. Epäonnistuminen maailman kaikkien aikojen tärkeimmän imperialistisen kielen kokeessa johtui Saarikosken itsensä mukaan kiireestä. Hän unohti kääntää tekstin viimeisen kappaleen, koska toveripiirinjäsenillä oli kilpailu siitä, kuka suoriutuu nopeimmin Vuorimiehenkadulle kahvila Corsoon, jonka pöydän alla piiloteltiin viinipulloa.

Saarikosken paras ja loistavin kieli oli tietenkin hänen äidinkieltänsä; sillä ja vain sillä hän loi. Hän pystyi kääntämään ansiokkaasti vanhoista kielistä eli latinasta ja muinaiskreikasta, vaikka näiltä osin hänen monet suunnitelmansa jäivät toteutumatta. Ja hän teki käännöskirjallisuutemme historiaan jäävät työnsä à la Salinger ja Joyce -suomenokset siksi, että hän hallitsi luovalla tavalla ja uutta ilmaisu tuottaen äidinkieltänsä, joka on kääntäjän tärkein väline.

Muistan parin suomentajakollegan vuosia sitten panneen Parnassossa Saarikosken nimenomaan englannista teke-

män käännöstyön matalaksi virheitä vilisevänä. Tämän myös Tarkka toteaa: Saarikoski työskenteli kustantajien tiukkojen aikataulujen ja omien rahahuoliensa synnyttämässä kaksinkertaisessa paineessa, minkä vuoksi hän ei ehtinyt selailla suuria sanakirjojaan niin ahkerasti kuin olisi pitänyt. Siitä virheet, väärinkäsitysten ja arvailun tuottamat väärät vastineet. En pane sanaa väärä sitaatteihin, sillä onhan sanakirjamerkityksillä toki arvonsa. Ei ole paradoksaalista sanoa, että Saarikosken Salinger-suomennos Sieppari ruispellossa vilisi vääriä vastineita ja oli samalla erinomainen suoritus. Siinä Saarikoski jalosti helsinkiläisnuorison katu kielen toimivaksi kirjallisen ilmaisun kieleksi, mikä tuskin olisi onnistunut ainakaan yhtä hyvin useimmilta ammattitaitoisilta suomentajilta.

Tässä kohden Tarkka olisi voinut täydentää esitystään. Hän olisi voinut kertoa, että Saarikosken aikaiset kieli-instituutit on fuusioitu yliopistoihin, joista löytää kääntäjänkoulutuslaitoksia ja niistä sellaisia aineita kuin englannin kääntäminen ja tulkkaus. Nuoren polven kunnianhimoiset käännoستieteilijät ovat hylänneet sanatarkan kääntämisen ihanteen hedelmättömänä ja mahdottomana, ja jotkut heistä haluavat panna viralta koko sanan ja käsitteen kääntäminen. Tekstejä ei voida kääntää, niitä voidaan ”vain” kirjoittaa uudelleen toisella kielellä. Saarikoski oli siis aikaansa edellä, mikä oli todistettava.

Tämän jälkeen on toisarvoista todeta, että Tarkan mukaan Saarikoski puhui hyvin vain suomea. Hänen vieraista kielistään suullisesti vahvin oli

saksa. Kun Salinger vieraili Suomessa ja America Center järjesti Siepparin menestyksen kunniaksi keskustelutilaisuuden, Saarikoski alusti suomeksi ja osallistui debattiin tulkin avulla. Se siitä, hän ei koskaan pyrkinytkään turistioppaaksi.

Kolmas murskaantuva myytti koskee Saarikosken varhaiskypsyttä. Ylioppilaaksitulokikä ja muu ulkoinen ei paljonkaan siitä kerro. Todistusvoimaisempia ovat Tarkan toimitamat Saarikosken Nuoruuden päiväkirjat, jotka aikanaan luin ja joita hieman hämmästelin; en tietävästi ollut edes ainoa pettynyt. Ne antoivat kuvan älyllisestä ja kirjallisesti suuntautuneesta nuoresta, joka pohti vakavia asioita; entä sitten? Eiköhän samanlaisia ollut Suomessa paljon? Saarikoskea vain kolmisen vuotta vanhempana voin muistella vaikkapa omia 1950-luvun alkupuolen viiteryhmiäni, ensin teinikunta-aktiiveja ja sitten toimittajaksi opiskelevia.

Se, mitä Tarkka kertoo julki-suuskynnystä kohti pyrkivästä nuoresta Saarikoskesta, ei juuri muuta päiväkirjojen antamaa kuvaa, paitsi siinä suhteessa, että hänen uskonnollisuutensa ristiriitaisuudessaankin ilmeisesti oli vakavampaa kuin olin kuvitellut. Myöskään ensimmäiset, 19 vuotta täyttäneen Saarikosken Ylioppilas-lehdessä julkaisemat tekstit eivät maailmaa mullistaneet, eikä ensimmäinen runokokoelma, jonka vuoro tuli vuotta myöhemmin.

Sen sijaan, että olisi ollut synnynnäinen ”nero”, jonka jokainen muistilappukin olisi suurta runoutta tai vähintään suurta journalismia, Saarikoski teki paljon ja vakavaa työtä uransa hyväksi, luki lukemasta

päästyäänkin, kirjoitti kirjoittamasta päästyäänkin, luki vaateliasta tekstiä, opetteli kirjoittamaan vaateliasta tekstiä. Näiden asioiden dokumentoiminen ja pelastaminen jälki-maailmalle on Tarkan suuri ansio.

Olen itse työskennellyt pitkään laitoksella, jossa mm. koulutetaan kirjoittajia. Olen varma, että kirjoittamista voidaan opettaa, mutta ainoastaan johonkin rajaan saakka. Rajan yli kipuavat vain ne, joilla on jokin erityinen kyky ja jotakin erityistä omaperäisyyttä; mistä ne syntyvät, sitä en tiedä. Tulkitsen Tarkkaa niin, että Saarikoskella oli sitä jotakin, jonka olemusta hän viisaasti kyllä ei ryhdy pohtimaan.

Yksi esimerkki riittää. Olen varmasti vuonna 1961 Ylioppilas-lehdestä lukenut Saarikosken runon Uutisia, mutta unohtan sen, joten koin Tarkkaa lukiessani saman nautinnon uudelleen. Kyseessä on ajankohtaisteksti, joka ei jää Suomen runouden historiaan, mutta journalismin historiaan se Nenän pakinoiden tapaan saattaisi jäädäkin. Aiheena oli ensimmäinen miehitetty avaruuslento:

Voidaanpa sanoa että Gagarinin lento oli saavutus mutta on huomattava että Neuvostoliitossa vallitsee diktatuuri ja pelättävä on että Gagarinin lentoa käytetään propagandatarkoitukseen ja on muistettava että Neuvostoliitto on sikäli paremmassa asemassa ettei sen tarvitse käyttää varoja kommunismin vastustamiseen lainkaan.

*

Jostakin lähteestä muistelen joskus lukeneeni, miten Saarikoski otti ensimmäisen humalansa hyvin nuorena koulupoikana ja tiesi heti, että tuosta aineesta tulee tärkeä tekijä hänen elämässään. Mieleen palautuu sotienvälisen Saksan yhden suosituimman kirjailijan Hans Falladan romaani Elinkautinen (Der Trinker), jonka päähenkilön tragedia oli eräänlainen determinoitu alkoholismi.

Mutta mistä lienen moista luenut? Tuulaliina Variksen kirjasta Kilpikonna ja olkimarsalkka sitä ei sellaisenaan löydy, ei myöskään Tarkalta.

Tarkan kuvaaman koulupoika-Saarikosken henkilökohtainen ongelma oli kristillisyyden kanssa kilpaileva ja sitä vastaan asettuva seksuaalisuus, heikumallisen houkuttelevat ja samalla synnillisyydessään pelottavat fantasiat. Niiden toteuttaminen oli vaikeaa, ellei sitten homoseksuaalisina kokeiluina. Ensimmäisen hetero-työntänsä Saarikoski Tarkan mukaan koki vasta 20-vuotiaana tulevan vaimonsa kanssa. Ensimmäisen avioliittonsa aikana runoilija havaitsi olevansa sukupuolisesti aktiivinen vain humalassa.

Toki alkoholikin kiehtoi koulupoika-Saarikoskea, mutta pidäkkeenä toimi se, että hän ja koko perhe olivat joutuneet kärsimään isän tuurijuoppoudesta. Ensimmäisen humalan ajankohta lienee ollut varsin tavanomainen: Saarikoski oli 16-vuotias ja matkalla Roomassa, kun hän joi puolentoista litran pullon valkoviiniä asuntolassa, jota nunnat hoitivat ja pyhiinvaeltajat suosivat. Päänsärky ja moraalinen krapula olivat kauheat, etenkin kun nuori kokeilija pelkäsi,

että hänellä on perinnöllistä taipumusta alkoholismiin.

Juomarinakaan Saarikoski ei ollut millään erityisellä tavalla varhaiskypsä. Juominen liittyi hänen urakehitykseensä: kun hän oli alkanut saada nimeä kirjoittajana, häntä alettiin kutsua alustajaksi tai keskustelijaksi erilaisiin tilaisuuksiin. Ujouden vuoksi julkinen esiintyminen oli hänelle piinaa, joten hän tarvitsi alkoholia rohkaisuksi. Vaihtoehto oli rauhoittavat lääkkeet.

Itselläni on muistikuvia tilaisuudesta tai parista, jotka varmaan ajoittuivat 1960-luvun alkuun. Saarikoski alusti ja teki sen erinomaisen hyvin, oli terävä ja sanavalmis. En havainnut merkkejä mistään aineesta, lienenkö sitten ollut keho havainnoija.

Tarkan mukaan Saarikoski alkoi 19-vuotiaana taas pelätä alkoholia. Isän juomakauden aikana hän lähti tämän mukana kapakkaan, eläytyi isänsä tilaan ja toivoi, että suvun kirous – sanonta Tarkan – päättyisi. Pelostaan huolimatta hän 21-vuotiaasta alkaen joi aika ajoin päivittäin ja paljon, sekä ilokseen että depression lääkkeeksi. Hän käväisi myös psykoanalyttikolla, mutta ei aloittanut analyysia. Toisaalta hän muutamaa vuotta myöhemmin varoitti kirjeessään tyttöystäväänsä siitä, että pitkäaikainen juominen muuttaa persoonallisuutta ja johtaa helposti naiiviin metafysiseen ajatteluun, deekikselle joutuneiden uskoon.

Moni varttunut lukija muistaneekin vuoden 1962 Turun runoseminaarin, joka – hupaisaa tai ei – pidettiin Raittiusyhdistys Taimi II:n tiloissa. Tuolloin 25-vuotias Saarikoski aseineen ja ammuskeluineen oli

vaarallinen itselleen ja muille, ja seminaarin järjestäjä psykiatri Armo Hormia vei hänet tyttöystävineen Kupittaaan mielisairaalaan. Kyseessä oli ainakin maallikon arvioni mukaan alkoholipsykoosi. Se meni nopeasti ohii ja runoilija alkoi Kupittaaalla työskennellä; hän kirjoitti mm. Turun Ylioppilaslehteen kriittisen kolumnin hoitopaikastaan. Ylilääkäri vimmastui, juoksi raput ylös Saarikosken osastolle ja huusi myöhemmin kirjoitetun runon mukaan: ”Te olette hullu! Te olette skitsofreni! Painukaa helvettiin täältä!” Mieleen tulee vanha kompakysymys siitä, mikä on kovaosaisuuden huippu. Se että saa porttikiellon kovaosaisten joulujuhlaan.

Tarkalla on tietoja Saarikosken käännöspalkkioista ja apurahoista summineen kaikkineen. Koska satun muistamaan tuon ajan rahan arvon, voin vain todeta, että runoilijakääntäjällä oli hyvät tulot. Toinen asia on, että ne eivät riittäneet alkuunkaan hänen menoihinsa, joista ilmeisen suuri osa oli kapakkalaskuja. En tiedä, uskoa vai ei 30 tai jopa 60 jaloviinan tilauksiin kahteen pekkaan, vaikka tiedänkin, että tuon ajan ravintolaelämä ei tosiasiaa ollut niin holhoavaa kuin tätä nykyä useimmat kuvittelevat.

Saarikoski puolusti Neuvostoliiton virallista taidepolitiikkaa ja vähätteli siihen sisällyneitä rajoituksia. Vasta Tarkan kirja sai minut ymmärtämään, että takana oli ehkä periaatteellisempien syiden ohessa täysin maallinen peruste: Neuvostoliitossa taiteilijat olivat suurituloisia ja etuoikeutettuja valtion palkkalaisia.

En tiedä, onko Tarkka lue-
nut Klaus Weckrothinsa tai

seuraako hän ylimalkaan alkoholitutkimusta. Joka tapauksessa hän on kyllin valistunut ollakseen yksioikoisesti sanomatta, että nuo ja nuo tekijät olivat Saarikosken alkoholisoitumisen ”syitä”. Hän tyytyy inventoimaan juoppouden taustatekijöitä niin kuin itsekin teen tässä jutussani. Mutta voitetaanko paljontaan sillä, jos syiden sijasta aletaan puhua

vaikkapa juuri taustatekijöistä? Voitetaanko, Weckroth?

Varmaa on vain, että Saarikosken omaksuma juopon rooli oli raskas, niin kuin Tuulaliina Varis on vakuuttanut. Se ei ollut taakka, jonka runoilija oli ilomielin ja ja ”vapaan valinnan” tuloksena ottanut kantakseen.

PERTTI HEMÁNUS

PEKKA TARKKA
PENTTI SAARIKOSKI
VUODET 1937–1963
HELSINKI: OTAVA, 1996
620 s.

VALISTUSTA NUORTEN SEKSISTÄ

Moraalisen paniikin luominen seksin ympärille on verrattoman helppoa, tässä helppouudessa sille vetäneen vertoja vain viina. Ei ole aikaakaan siitä, kun iltapäivälehtien lööppejä lukemalla pääsi siihen käsitykseen, että terveydenhoitajat jakelevat jo ala-asteella koulutyttöille e-pillereitä kuin fluoritabletteja konsanaan.

Elise Kosunen koettaa tuoda tiedon valoa tähän kysymykseen. Väitöskirjassaan hän tutkii nuorten tyttöjen lisääntymisterveyden kysymyksiä eli ehkäisyä, abortteja ja tietysti sukupuolielämää yleisemmin. Aineistoina tutkimus käyttää kattavia survey-aineistoja, rekisteritietoja ja virallisia tilastoja. Näiden aineistojen näyttämä todellisuus ei sitten olekaan niin dramaattinen kuin se ilmeisen helposti ilmoille saatava mediajulkisuus, joka asiaan liittyy.

Tutkimuksen mukaan nuorten naisten lisääntymisterveys on nyky-Suomessa varsin hy-

vällä mallilla. Nuorten aborttiluvut ovat jo kaksikymmentä vuotta olleet tasaisessa laskussa. Pillereiden käyttö on tasaisesti lisääntynyt aina 1980-luvun loppuun saakka. Vuonna 1981 käytti 18-vuotiaista pillereitä 22 prosenttia, vuonna 1989 vastaava luku oli 41 prosenttia. Aborttiluvut laskivat samaa tahtia pillereiden käytön yleistymisen kanssa. ”Käytön” aloittamisikä on myös laskenut. Alle 14-vuotiaat käyttäjät ovat pieni vähemmistö – 2 prosenttia ikäryhmästä vuonna 1991 – ja alle 12-vuotiaat käyttäjät äärimmäisiä poikkeuksia.

Keitä sitten pillereiden käyttäjät ovat? Tutkimuksen vastaus on yksinkertaisesti se, että eniten e-pillereiden käyttöä selitti sukupuolielämän vaikiintuneisuus. Pillereitä käyttävät siis ne, jotka niitä tarvitsevat. Kiinnostavasti asiaan näyttivät vaikuttavan myös vanhempien asenteet, vanhempien hyväksyvä asenne oli yhteydessä käyttöön. Eli siis mo-

raaliselle paniikille ei käyteenä oikein tunnu löytyvän.

Koska e-pillerit ovat reseptinäistä tavaraa, tutkimus kertoo epäsuorasti myös terveydenhuoltojärjestelmän toiminnasta. Nyt saamme lukea tasa-arvon toteutumisen ilosanomaa: pillereiden saatavuus näyttää tavoittavan hyvin tasaisesti nuoret kansalaiset asuinpaikasta ja sosiaaliluokasta riippumatta.

Kosunen ei pidä nykyisiä e-pillereitä terveysriskinä. Sen sijaan selvästi huolestunut kirjoittaja on tuloksesta, jonka mukaan tupakan ja e-pillereiden yhteiskäyttö on lisääntymässä.

Puheet ja käytännöt nuorten ehkäisystä liikkuvat koko ajan moraalin ja lääketieteen rajapinnalla. Tässä kontekstissa on aivan erityisen kiinnostava Kosusen kirjan osuus, jossa Suomen tilannetta asetellaan kansainvälisiin yhteyksiin.